

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΑΙΓΩΝ ΑΦΟΡΜΗ ΕΞΕΓΕΡΣΕΩΝ

Ἰωάννα Κ. Γιανναροπούλου

ΘΑΣΙΑΚΗ ΖΩΗ

Τὸν κύριον μοχλὸ τῆς ὀργανώσεως τῶν Θασιακῶν Πνευματικῶν Συμποσίων κ. Κώστα Χιόνη εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος, πρῶτον γιατί μοῦ ἔδωκε διαβατήριο ἀποπλεύσεως στὴν ἀνεπανάληπτη Θάσο καὶ δεύτερον γιατί μ' ἐφωδίασε καὶ μὲ δύο ἔγγραφα, ἀναφερόμενα στὰ γεγονότα τοῦ 1902, ποὺ κατέληξαν στὴν ἀνατροπὴ τῆς Αἰγυπτιακῆς κυριαρχίας τῆς νήσου, διὰ λαϊκῆς ἐξεγέρσεως. Μᾶς χωρίζει περίπου αἰὼν ἀπὸ τότε καὶ ἡ ἔρευνα συνεχίζει νὰ προσφέρῃ ὕλικόν, ἔστω ἡμίγνωστο, ποὺ ὁμως συμβάλλει στὴν κατανόησι τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἐκφράζεται διὰ τῶν γεγονότων.

Ἡ ἀνακοίνωσίς μου σημαδεύει τὴν φορολογία τῶν αἰγῶν ὡς ἀφορμὴ λαϊκῆς ἐξεγέρσεως. Θὰ προσπαθῆσω μὲ σύντομη ἀναδρομὴ στὴν περίοδο μετὰ τὸ 1895-1902 καὶ σ' ὠρισμένες προεκτάσεις νὰ συνδέσω τὴν ἀφορμὴ μὲ τὰ αἷτια καὶ νὰ συμβάλω στὴν κατανόησι τῶν φαινομένων τῆς περιόδου μέσ' ἀπὸ τὴν ἀλληλουχία των, χωρὶς ἀποκοπὴ ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἢ τὰ ἐπόμενα. Κατ' ἀνάγκην θ' ἀναφερθῶ σὲ γνωστὰ πράγματα, ποὺ καθ' ἑαυτὰ καὶ στὴν ἐξελικτικὴ τους πορεία βοηθοῦν στὴν κατανόησι τοῦ χαρακτῆρος μιᾶς ταραγμένης ἐποχῆς στὴν γενικωτέρα Ἱστορία τῆς Θάσου.

Σ τ α θ μ ο ἰ σημαντικοὶ —καὶ χρήσιμοι— στὴν Ἱστορία τῆς Θάσου κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνες προκαταβολικῶς σημειώνονται :

Ἰπὸ τουρκικὴν κατὰκτησιν ἡ Θάσος φέρεται ὡς τιμάριο τοῦ ἀρχικουάρχου (καπουδὰν πασᾶ) μὲ μίσθωμα. Φορολογία δεκάτης καὶ ὑποτελείας. Πειρατεία σὲ δρᾶσι, ἀραιὸς πληθυσμὸς στὰ παράλια καὶ μερικὴ φυγὴ.

Σύστασις βακουφίου. Ἐπὶ σουλτάνου Μαχμούτ Α' Γαζῆ τὰ εἰσοδήματα τῆς Θάσου παραχωροῦνται στ' ἀγαθοεργὰ ἰδρύματά του, ὑπαγόμενα στὸ Βακούφι τῶν δύο ἱερῶν πόλεων Μέκκας-Μεδίνας. Γύρω στὰ 1750.

Ὁ σουλτᾶνος Μαχμούτ Β' παραχωρεῖ τὸ 1813 τὴν Θάσο στὸν Μεχμέτ

Ἄλῃ πασαῖ Αἰγύπτου. Ἐπομένως 1760-1813 ἡ Θάσος ὑπὸ τουρκικὴ κατὰ κτησι μὲ ὄρισμένα χαρακτηριστικὰ βίου ὡς πρὸς τὴν διοίκησι, τὴν αὐτοδιοίκησι, τὴν οἰκονομία καὶ τὸν καθόλου βίον τῆς νήσου. Κατὰ Βακαλόπουλον, μέχρι τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ἱστορία τῆς Θάσου εἶναι σκοτεινὴ¹.

Ἰπὸ τουρκο-αιγυπτιακὴ συγκυριαρχία, δηλ. 1813-1902, θὰ διαρρεύσῃ ὀλόκληρος σχεδὸν αἰὼν, ἀλλὰ δὲν περιέχει ἐνιαία πολιτικὴ καὶ λοιπὴ συμπεριφορὰ τῶν συγκυριάρχων μουσουλμάνων. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ περίοδος ἄρχισε μὲ χειρονομία τοῦ Μεχμέτ Ἄλῃ, ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς κατοίκους ἀπὸ τὸ βάρος διαφόρων φόρων, ποὺ ἐπλήρωναν². Ἀκολούθησαν ἄλλες εὐεργετικὲς παραχωρήσεις καὶ ἐντὸς τῆς πρώτης περιόδου, δηλ. 1813-1874, ἐδημιουργήθη τὸ ιδιόρρυθμο βακουφικὸ καὶ προνομιακὸ καθεστῶς στὴν νήσο. Ἡ διαμόρφωσις τοῦ προνομιακοῦ καθεστῶτος δὲν συνεπληρώθη μὲ βᾶσι καταστατικὸν χάρτη ἢ σύμβασι, ἀλλὰ μὲ δύο διαφορετικοὺς κυριάρχους. Χωρὶς μετὰξὺ των συνενόησι, ἴσχυσαν κάποιοι θεσμοὶ πρωτότυποι, ἄγραφοι, σὲ διαφανῆ σύνθεσι πολιτεύματος.

Ἡ δευτέρα περίοδος (1874-1902) διαφωτίζεται περισσότερον ἀπὸ τὸ πλούσιο ἀρχεϊακὸ ὕλικὸ ποὺ ἔχει δημοσιευθῆ μέχρι σήμερα. Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς περιόδου αὐτῆς (1895-1902) παρατηρεῖται μιὰ ἔντασις, λόγῳ καταλύσεως τοῦ προνομιακοῦ πολιτεύματος τῆς Θάσου, ποὺ θὰ ὀδηγήσῃ στὴν ἐξέγερσι καὶ κατάργησι τῆς Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως στὴν Θάσο. Θὰ σημειωθοῦν παρακάτω τὰ εἰδικὰ γνωρίσματα τῆς ἐποχῆς ἀπὸ Θασιακὴν ἄποψι.

Χ α ρ α κ τ η ρ ι σ τ ι κ ᾶ τῆς Θάσου ἰδιαίτερας ἱστορικῆς, κοινωνικῆς, οἰκονομικῆς καὶ τοπικῆς ἰδιομορφίας μποροῦν νὰ καταγραφοῦν ὡς σὲ μονολεκτικῆς φύσεως πίνακα τὰ ἐξῆς:

Κατάκτησις τουρκικῆ, τουρκο-αιγυπτιακῆ, τουρκικῆ καὶ ἑλληνικῆ. Προνόμιον, Βακουφικὴ ἐξάρτησις, Αὐτοδιοίκησις, Ἐκκλησία.

Καθόλου Βίος. Θάλασσα, Καλλιέργειες, Δάση, Κτηνοτροφία, Κάτοικοι.

Μέσα στὸ ἀποθησαυρισμένο ὕλικό, ποὺ ἔχει δημοσιευθῆ στοὺς 9 τόμους τῶν «Θασιακῶν», ἀνεζήτησα στοιχεῖα δεσμῶν τῶν κατοίκων μὲ τὴν θάλασσα. Γιὰ ἀλιεῖα οὐδεὶς λόγος. Γιὰ ναυσιπλοῖα, γιὰ ναυπηγεῖα, γιὰ θαλάσσια κέλευθα ἐλάχιστος λόγος καὶ ἐπίσης γιὰ πλοιοκτῆτες.

1. Ἄπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Θάσου 1453-1912, Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 35. Ὁ συγγραφεὺς ἔχει δώσει συνοπτικὴν εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς τῆς νήσου ἀπὸ τὸ 1453 καὶ ἐφεξῆς καὶ δηλώνει ὅτι τὶς σχετικὲς εἰδήσεις λαμβάνει ἀπὸ μεταγενέστερη ἀλλ' ἀξιόπιστη πηγὴ καὶ αὐτὴ εἶναι τὸ φερμάνι παραχωρήσεως τῆς νήσου ἀπὸ τὸν σουλτᾶνο Μαχμούτ Β'.

2. Ἄπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Θάσου, σ. 71 (ἡ εἶδησις στηρίζεται σὲ βασικὸ ἐγγραφο).

Γιὰ τὶς καλλιέργειες ἐμμέσως ἀναφορὰ γίνεται μὲ τὰ δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα, μὲς' ἀπὸ τὰ ὁποῖα παρελαύνει ἕνας ὀλόκληρος κόσμος, ὅπως παρατηρεῖ ἡ Γεωργία Κ. Χιόνη στὴν μελέτη της γιὰ τὶς μεταβιβάσεις ἀκινήτων στὴν Θάσο³. Θὰ ἐξήρχετο ἀπὸ τὰ καθωρισμένα ὅρια τῆς μελέτης της ἡ συγγραφεύς, ἂν ἐπιχειροῦσε νὰ καθορίσῃ κατὰ κάποιον στατιστικὸν πίνακα τὰ εἶδη τῶν μεταβιβαζομένων ἀκινήτων. Ἀπὸ πρόχειρη ὥστόσο ἐξέτασι τῶν μεταβιβαζομένων ἀκινήτων καὶ ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἀντικείμενα τῶν δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων, ποὺ ἔχουν ἐκδοθῆ, κατέληξα στὸ συμπέρασμα ὅτι στὶς ἀγοραπωλησίες μετὰ τὰ ἐλαιόδενδρα ἔρχονται τὰ καλλιεργούμενα χωράφια, πράγμα ποὺ ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα πρῶτον ὅτι ἡ Θάσος δὲν ἤρνεϊτο τὸν γεωργικὸ χαρακτήρα της.

Γαῖες, ἄγονες καὶ στεῖρες. Χαρακτηρίζει ὁ Βακαλόπουλος τὴν Θασιακὴ γῆ ἀκατάλληλη γιὰ δημητριακὰ, σὲ βαθμὸ καλύψεως τῶν ἀναγκῶν μὲ εἰσαγωγές. Ἐὰν ὅμως ἦταν παραμελημένη ἡ γεωργία, παρατηρεῖ ὁ ἴδιος, μὲ ἀφορμὴ γνώμη ξένου περιηγητοῦ, ἡ Θασιακὴ γῆ παρῆγε γλυκὰ φρούτα καὶ εὐγεστο κρασί, τὸ Θασιώτικο⁴. Γιὰ ὅποιον μελετᾷ τὸ περιεχόμενον τῶν δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων ἢ συχνή-συχνότατη μεταβίβασις ἀγρῶν, κήπων, μπαξέδων μαρτυρεῖ ὅτι τὸ ψωμί ἦταν βασικὴ τροφή τῶν κατοίκων καὶ σχεδὸν ἐξασφάλιζε σὲ κάθε οἰκογένεια αὐτάρκεια⁵. Οἱ Θάσιοι ἦσαν ἀγρότες.

Ἄδιδι παρῆγαν οἱ Θάσιοι καὶ πολὺ καὶ πέρα τῆς ποσότητος ποὺ ἐχρειαζόταν ἡ κάθε οἰκογένεια· ἡ λοιπὴ παραγωγή ἐκινεῖτο διὰ τοῦ ἐμπορίου, ὥστε νὰ καλύπτονται ἄλλες ἀνάγκες. Ὅλες οἱ συλλογές δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων περιέχουν μεταβιβάσεις ἐλαιοδένδρων καὶ μάλιστα κατὰ τὸ πλεῖστον μεμονωμένων μέσα σὲ ξένα κτήματα, κατὰ τὴν γνωστὴ τήρησι τοῦ ἐθίμου τῆς δενδροκτησίας⁶.

Τ' ἄλλα ἀντικείμενα τῶν δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων εἶναι πράξεις ἀν-

3. Γεωργίας Κ. Χιόνη, Οἱ μεταβιβάσεις ἀκινήτων στὴ Θάσο κατὰ τὴν Τουρκοκρατία, «Θασιακά», τ. 8 (1992-93), σσ. 201 κέξ.

4. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Θάσου, σσ. 41, 67.

5. Περιπτώσεις ἀγοραπωλησιῶν ἀγροκτημάτων εἶναι πολλὲς στὰ δημοσιευμένα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα ἀπὸ Κ. Χιόνη καὶ ἄλλους στὰ «Θασιακά», ὥστε περιττεῖται ἐντελῶς βιβλιογραφικὴ κάλυψις, ἄλλως τε ἐδῶ ἐνδιαφέρει ὅτι χωράφια καὶ κήποι μεταβιβάζονται καὶ καλλιεργοῦνται, ἐπομένως ἕως ἕνα βαθμὸ παράγουν, παράγουν δημητριακὰ. Ἀξιομνημόνευτον εἶναι, ὅτι κάτοικοι ἀγρότες ἐμόχθησαν νὰ ξεχερσώσουν τεμάχια δασωμένης γῆς, γιὰ νὰ τὰ καλλιεργήσουν καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦτο τὸ φαινόμενο τῆς ἀναζητήσεως καλλιεργήσιμης γῆς κατὰ τὰ χρόνια τῆς ξένης κυριαρχίας.

6. Γ. Π. Νάκου, Τὸ δικαίωμα τῆς χωριστῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ δένδρων (δενδροκτησία) στὴ Θάσο ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἱστορικο-δικαικὴ τεκμηρίωσις, «Θασιακά», τ. 9 (1994-1995), σ. 369, ὅπου τονίζεται ἡ ἄτυπη ἀλλὰ πραγματικὴ λειτουργικὴ ἰσχὺς τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου.

ταλλαγῆς κτημάτων ἢ δένδρων, συμβιβασμοί, δάνεια, διαθήκες-προικοδοσίες-μοιρασίες κλπ., ἀφιερώσεις, δοσοληψίες με οἰκίες, καλύβες, σπιτοτόπους καὶ δικαιοπρακτικὲς πράξεις αἰγῶν-προβάτων. Μεταξὺ αὐτῶν σὲ ἀξιοπρόσεκτο βαθμὸ ἀγοραπωλησιῶν ἀμπέλων.

Τ' ἀ μ π έ λ ι α ἐκαλλιεργοῦντο μέχρι τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, καθὼς πληροφορεῖ ὁ Βακαλόπουλος, προσθέτοντας ὅτι ἀπὸ τὰ πεδινὰ μέρη περιωρίσθη ἡ καλλιέργεια, γιατί ἔγινε ἀντικατάστασις μ' ἐλαιόδενδρα⁷. Ἀπὸ τὰ ὑπ' ὄψιν μου δημοσιευμένα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα μποροῦμε νὰ συναγάγωμε τὸ συμπέρασμα, ὅτι μαζί με τὸ ψωμί καὶ τὸ λάδι συγκαταλέγεται καὶ τὸ κρασί ὡς στοιχεῖο βασικὸ διαβιώσεως ἀγροτῶν κατοίκων. Ἀπὸ 1747 μέχρι 1899 κατέγραψα 16 πωλήσεις ἀμπελιῶν καὶ στὴν ὀριοθέτησί τους μνημονεύονται καὶ γειτονικά ὅμοια, ἐνῶ τὸ 1853 μνημονεύεται τοπωνύμιο Παλιάμπελο⁸.

Τὰ δάση, τὰ ἐκτεταμένα δάση τῆς Θάσου, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ παραλείψῃ σ' αὐτὴν τὴν ἀναδρομὴ τῶν πηγῶν τοῦ βίου τοῦ Θασιακοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκταθῇ γι' αὐτὰ ὁ λόγος. Θεωρεῖται βέβαιον, ὅτι τὰ δάση ἔδιδαν στοὺς Θασίους πόρους καὶ εὐκολία ζωῆς. Ἐλευθέρᾳ ξύλευσις γι' ἀνοικοδόμησι (μαδέρια, σανίδια, ὁ κερεστὲς γενικῶς). Καυσόξυλα θερμάνσεως. Καὶ γιὰ ἐμπόριο μικρὸν τέλος, ἐνῶ ἐξασφαλιζόταν ἐργασία γιὰ σοβαρὸν ἀριθμὸ κατοίκων. Οἱ Θάσιοι ἐθεωροῦσαν τὰ δάση ἰδικὰ των καὶ ἀντέδρασαν, ὅταν οἱ Αἰγύπτιοι ἐπεχείρησαν νὰ κάνουν ἐκμετάλλευσί με τὴν ἐλληνικὴ ἐταιρεία Ψιακῆ. Δάση θασιακά, κοινοτικά, μπαλταλίκια. Εἶχαν οἱ κάτοικοι νὰ καρπωθοῦν ἀπὸ τὰ δάση τὴν ξύλευσις γενικώτερα, τὸν πευκοφλοιό, τὸ δαδί, τὴν πίσσα καὶ τὸ κατράμι καὶ ἐπὶ πλέον τὰ κάρβουνα ἀπὸ τὰ εἰδικὰ καμίνια. Καὶ βεβαίως ἐπλήρωναν μικρὸν φόρο. Τὸ καθεστῶς πού ἴσχυε ἄρχισε νὰ μεταβάλλεται μετὰ τὰ λεγόμενα Ψιακικὰ τὸ 1894, με δυσμενῆ στάσι τῶν Αἰγυπτίων καὶ νὰ κορυφώνεται τὸ 1901-1902 μαζί με τίς ἄλλες αἰτίες ἐξεγέρσεως⁹.

7. Ἄπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Θάσου, σσ. 67-68.

8. Κ. Χιδῆ, Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα τῆς Θάσου, «Θασιακά», τ. 2 (1985) σσ. 39, 141, 146 (ὑπ' ἀριθ. 5 καὶ 8). Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα τῆς Θάσου τῶν ἐτῶν 1731-1855, αὐτόθι, τ. 2 (1985), σσ. 88, 93-94 (ὑπ' ἀριθ. 3, 11). Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα τῆς Θάσου, αὐτόθι, τ. 3 (1986), σσ. 142, 143, 150 (ὑπ' ἀριθ. 6, 7, 20). Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα τῆς Θάσου, ἀρχεῖον Σουσάνας Τζιάτα, αὐτόθι, τ. 4 (1987), σσ. 95, 193, 198, 110, 119 (ὑπ' ἀριθ. 1, 14, 20, 22, 23, 39). Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ ἀρχεῖο τῆς οἰκογένειας Βαγγέλης Σταμπούλη, αὐτόθι, τ. 8 (1992-93), σσ. 160, 182 (ὑπ' ἀριθ. 10, 48). Τ. Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἀρχεῖον Σταματίου Λασκαρίδου, Ποταμιᾶς, «Θασιακά», τ. 7 (1990-91), σσ. 7, 359 (ὑπ' ἀριθ. 7, 16).

9. Ἰδὲ τὴν μελέτη τῆς Αἰγλῆς Γκρέτσιου, Ἡ φύση τῆς νήσου Θάσου, Δάσος ὁ κυρίαρχος, «Θασιακά», τ. 8 (1992-93), σσ. 85 κέξ., 91-92. Πρβλ. καὶ Σ. Ἰατροῦ, Τὰ δάση τῆς Θάσου καὶ τὸ Ἐθνικὸ Κτηματολόγιο, «Θασιακά», τ. 7 (1990-91), σσ. 255 κέξ.

Ἡ κτηνοτροφία. Σοβαρὸ ποσοστὸν τῶν κατοίκων τῆς Θάσου ἦσαν κτηνοτρόφοι. Ἀναφορὰ σ' αὐτὸ τὸ θέμα σοβαρὰ στὰ δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα δὲν γίνεται. Κάποιο χρεωστικὸ ὁμολογὸ ἐμφανίζει Θάσιο ὀφειλέτη τὸ 1830 γιὰ 15 κεφάλια γίδια μὲ προθεσμία 6 μηνῶν. Μὲ ἀχρονολόγητο ἔγγραφο κάτοικος πωλεῖ 75 τραχιὰ γίδια καὶ 52 κατσίκια, σύνολον 124, ἀντὶ 160 γροσίων. Τὸ δὲ 1894 ἄλλος ὑπογράφει ὑποχρέωσι πληρωμῆς ἐντὸς 9 μηνῶν γιὰ 15 κεφάλια γίδια. Κάποια ξεχωριστὴ σημασία ἔχει ἓνα γράμμα, ποὺ ἀπευθύνει ὁ ἠγούμενος τῆς μονῆς Εἰκοσιφοίνισσας τὸν Αὐγούστο τοῦ 1875 πρὸς προεστῶτες, προκρίτους, τζιορμπατζήδες τῆς χώρας Σωτήρος καὶ ἐκθέτει ὅτι μερικὰ γίδια ὠρισμένων βόσκουν ἄνευ συστολῆς μέσα στ' ἀμπολάδια καὶ στὰ καθεριδία τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς. Παρακαλοῦσε λοιπὸν νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἀταξία στὰ δένδρα τοῦ μοναστηρίου «ἐκ τῶν γιδίων», ἐνῶ παραχωροῦσε τὴν ἄδεια νὰ βόσκουν ἐλεύθερα τὰ βόδια στὰ μέρη ποὺ δὲν ἐπροκαλοῦσαν ζημία στὰ δένδρα καὶ τοῦτο «ἐπειδὴ δὲν βγάζουσι τὴν φλούδα τῶν δένδρων ὥσπερ τὰ γίδια»¹⁰.

Συναγόμενον ἀπὸ τὴν παραπάνω ἀναδρομὴ προφανὲς εἶναι ὅτι ἀγροτικὴ περιοχὴ ἦταν ἡ Θάσος καὶ οἱ κάτοικοι ἀποζοῦσαν ἀπὸ τὰ παραγόμενα προϊόντα τῆς γῆς καὶ τοῦ προσωπικοῦ των μόχθου. Ὁ πίναξ τῶν ἀγαθῶν περιλαμβάνει λάδι κ' ἐλιές, καθαρὸ κερὶ καὶ μέλι, μετάξι, δημητριακὰ μέχρις ὠρισμένου βαθμοῦ, φροῦτα καὶ κρασί. Ἀπ' αὐτὰ τὰ πρῶτα προϊόντα διὰ τοῦ ἐμπορίου ἀπέφεραν κέρδη, ἐνῶ τὰ δεύτερα καθιστοῦσαν αὐτάρκειες τὶς οἰκογένειες τῶν Θασίων. Στὸ ἐμπόριο ἐβγαίνουν καὶ ὠρισμένα προϊόντα ἀπὸ τὴν ἀπασχόλησι μὲ τὰ δάση καὶ αὐτὰ ἦταν ὁ πευκοφλοιός, ἡ πίσσα, τὸ κατράμι καὶ ἡ ξυλεία, οἰκοδομήσιμη, ναυπηγήσιμη, θερμάνσεως. Ἡ κτηνοτροφικὴ πλευρὰ μὲ πρόβατα, γίδια καὶ βόδια, σὲ μὴ καθοριζόμενες ποσότητες πρέπει νὰ συνεπλήρωνε τ' ἀγαθὰ ποὺ ἐχρειάζοντο οἱ Θασιακὲς οἰκογένειες. Δὲν γίνεται διευκρίνησις γιὰ τὰ κοπάδια προβάτων καὶ γιὰ τὴν ἀγελαδοτροφία, φαίνεται ὅμως πὼς οἱ κτηνοτρόφοι μὲ τὰ γίδια, ποὺ ἰδιαίτερώς ἐσήκωνε ὁ τόπος, δὲν περιωρίζοντο μόνον στὴν ἐξασφάλισι τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας των.

10. Κ. Χιόνη, Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα τῆς Θάσου τῶν ἐτῶν 1731-1855, «Θασιακά», τ. 1 (1984), σ. 99. Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα τῆς Θάσου, ἀρχεῖον Σουσάνας Τζιάτα, αὐτόθι τ. 4 (1987), σ. 147 (ὑπ' ἀριθ. 49). Καὶ τὸ γράμμα τοῦ ἠγούμενου Εἰκοσιφοίνισσας μαζί μὲ τὶς λοιπὲς εἰδήσεις στοῦ Κ. Χιόνη, Τὸ ἀρχεῖο τῆς οἰκογένειας Βαγγέλη Σταμπούλη, «Θασιακά», τ. 8 (1992-93), σσ. 157, 180 (ὑπ' ἀριθ. 2, 44). Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα τῆς Θάσου, αὐτόθι, τ. 4 (1987), σ. 127 (ἀρ. 49) καὶ τοῦ αὐτοῦ, Ἀνέκδοτα Θασιακὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1769-1909, αὐτόθι, τ. 5 (1988) 118 (ἀρ. 16).

Τὸ θέμα τῆς ἀνακοινώσεως ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν φορολογία τῶν αἰγῶν, ἐπομένως τὰ παραπάνω ἀποτελοῦν προκαταρκτικὸν λόγον, ἀναγκαῖον γιὰ τὰ παρακάτω, δηλ. τὴν κοινωνικὴ ἐξέγερσι ἐξ αἰτίας φορολογίας τῶν γιδιῶν. Ἄφου ὅμως στοιχεῖον βασικὸν διατροφῆς καὶ ἐμπορεύσεως ἦταν καὶ τὸ λάδι, ἀναμειγνύεται δὲ μέσα στὴν στοιχειοθέτησι τῆς ἀνακοινώσεως. Θὰ ἐπανέλθῃ λοιπὸν συμπληρωματικῶς ὁ λόγος καὶ σὲ μία ἀφανῆ πτυχὴ τοῦ θέματος, εὐθὺς μόλις ἐντοπισθῇ ἡ ἔκθεσις στὸ προκείμενον. Ἦδη νομίζω πὼς πρέπει νὰ ἔγινε κατανοητὸν ὅτι τὸ στήριγμα τῆς οἰκονομίας μιᾶς νήσου μὲ καθαρὰ ἀγροτικὸν χαρακτῆρα ἦταν τὰ ἀγαθὰ ποῦ παρήγε ἡ γῆ καὶ ὁ ἐπ' αὐτῆς μόχθος τῶν κατοίκων. Γιὰ τοὺς κατοίκους ὅμως εἶναι χρήσιμον νὰ δοθοῦν καὶ ὀλίγα ἄλλα στοιχεῖα. Ὅτι πρῶτον, ἐγκατεστημένοι στὰ 10 χωριά τῆς νήσου, κοσμοῦνται ἀπὸ πολλὰς ἀρετὰς: εὐσεβεῖς, φιλόπονοι, καλοὶ οἰκογενειάρχες, φιλόλληλοι, προοδευτικοί. Δεύτερον, ὠργανωμένοι στὴν κοινότητά των, ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ κοινά, συνεργάζονται γιὰ τὸ γενικώτερον συμφέρον, τόσον ἐντὸς τῆς κοινότητος, ὅσον καὶ γιὰ ὀλόκληρον τὸ νησί: συνεργόμενοι στὴν Γενικὴ Συνέλευσι συζητοῦν καὶ ἀποφασίζουν, συντασσόμενοι πρὸς τὴν προεσποδημογεροντία: δὲν ἦσαν σπάνιες ἀντιδικίαι μεταξὺ κοινοτήτων γιὰ τὰ ὄρια κατὰ κύριον λόγον, π.χ. μεταξὺ κατοίκων Κάστρου καὶ Θεολόγου, ἀλλὰ καὶ κατοίκων Κάστρου μὲ κατοίκους Μαριῶν γιὰ βοσκοτόπους. Τρίτον, μαχητικοὶ οἱ Θάσιοι καὶ ὠπλισμένοι μὲ ἀγωνιστικὴ διάθεσι, πέρα τοῦ γενικοῦ συμφέροντος ἐπολιτικολογοῦσαν καὶ κατεγίνοντο γιὰ δευτερεύοντα ζητήματα. Τέταρτον, κατὰ τὴν περίοδο 1874-1895, ποῦ χαρακτηρίζεται ὡς κατ' ἐξοχὴν περίοδος μεταρρυθμίσεων στὴν διοίκησι καὶ τὴν οἰκονομία, τὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῶν κατοίκων ἐπηρέαζε σὲ μεγάλον βαθμὸ ἢ μεταξὺ τῶν δύο Θασιακῶν πολιτικῶν κομμάτων ἀντίθεσις, ποῦ δὲν ἦταν ἰδεολογικὴ ἢ καθαρὰ πολιτικὴ, ἀλλὰ ὑπερετοῦσε ξένα συμφέροντα πρὸς δύο κατευθύνσεις. Οἱ Θάσιοι εἶχαν χωρισθῇ σὲ δύο παρατάξεις, ἢ μία συνετάσσετο μὲ τὸ Βακούφι καὶ ἔδειχνε συμπάθεια στοὺς Αἰγυπτίους, ἢ ἄλλη πρὸς τοὺς Τούρκους. Φιλοβακουφικοὶ λοιπὸν καὶ φιλοτουρκικοί. Φιλοβακουφικὸς ὁ πρόεδρος εἶχε πλειοψηφία στὴν Παναγία καὶ στὸ Λιμάνι, ὅπου καὶ ἡ ἔδρα προέδρου καὶ Αἰγυπτιακῶν Ἀρχῶν. Πιὸ μεγάλο τ' ἄλλο κόμμα, τὸ φιλοτουρκικόν, μὲ ἔδρα καὶ πλειοψηφία στὸν Θεολόγον, ἐκέρδιζε διαρκῶς ἔδαφος.

Ἡ ἀναδρομὴ μᾶς ἔδωκε τὴν πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴν εἰκόνα τῆς Θάσου κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος. Μέσ' ἀπ' αὐτὴν διαφαίνεται ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων, ποῦ εἶχαν προνομιακῶς πολλὰ, ἀλλ' ἐμφανίζονται μὲ τὴν μεταβολὴ τῆς Αἰγυπτιακῆς πολιτικῆς διχασμένοι. Διχασμένοι θὰ εὐρεθοῦν κατὰ τὴν ἀνατολὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Θὰ δεχθοῦν πλήγματα καὶ θ' ἀντιδράσουν ἀνομοιόμορφα, ἀλλὰ μαχητικά. Καὶ θ' ἀντισταθοῦν στὶς πιέσεις.

ΑΙΤΙΑ ΕΞΕΓΕΡΣΕΩΣ

Ἐλληλουχία γεγονότων ἀπό πλευρᾶς Αἰγυπτιακῆς. Ἐνέργειες πρὸς ἐξυπηρέτησιν βασικοῦ σκοποῦ. Ἡ νῆσος νὰ καταστῆ ἐξάρτημα τῆς Αἰγύπτου. Ἐπικρατεῖ φιλοδοξία τῶν ἡγεμόνων, Τεουφίκ πασᾶ, 1879-1892, Ἄμπας Χιλμῆ Β', 1892-1914. Ἡδὴ ἡ Αἴγυπτος Ἀγγλικὸ προτεκτοράτο. Ἀπὸ τὸν Ἰσμαῆλ πασᾶ ἔχει ἀπονεμηθῆ σ' αὐτοὺς ὁ τιμητικὸς τίτλος τοῦ χεδίβη (=πρίγκιπος). Στὴν Θάσο ὑπηρετεῖ Διοικητῆς πανίσχυρος ὁ Μαχμουτ Ριφάτ μπέης. Ἀξίον σημειώσεως εἶναι ὅτι διαχειριστῆς τῶν βακουφικῶν εἰσοδημάτων κατὰ τὰ ἔτη 1887-1894 ἦταν ὁ Χαλίμ πασᾶς, ἐνῶ ἀπὸ τὸ 1895 ἀνέλαβε ὁ ἴδιος ὁ Ἄμπας Χιλμῆ Β'. Ὅλα συνέπιπταν μὲ τὴν βασικὴ κ' ἐνιαίᾳ Αἰγυπτιακῆ πολιτικῆ τῆς ἀπόλυτης κυριαρχίας αὐτῆς ἐπὶ τῆς Θάσου.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτὴ πηγάζουν οἱ μετὰ τὸ 1874, πού εἶναι τὸ ἔτος τῆς καταργήσεως τοῦ κυριωτέρου θεσμοῦ Αὐτοδιοικήσεως, δηλ. τοῦ Προέδρου, μεταρρυθμιστικῆς ἐνέργειας. Ἐξαρθρώνεται σχεδὸν τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρου βουλήσεως τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τὸ 1899 καὶ αὐτὸν τὸν πατροπαράδοτον θεσμὸ τοῦ προεστοῦ ἀντικατέστησε ὁ μουχτάρης. Ἀπὸ τὸ 1900 ὅλες οἱ δικαστικῆς ὑποθέσεις καθορίζετο νὰ ἐκδικάζωνται στὸ Πρωτοδικεῖο στὸν Λιμένα, γιὰ νὰ μαζεύωνται πολλῆς, νὰ ἀφαιρεθῆ τὸ δικαίωμα τῶν δημογεροντιῶν νὰ ἐκδικάζουν τίς μικροδιαφορές. Ἐτσι ἐξασφαλιζόταν ἡ ἐπέμβασις καὶ διὰ τῆς δικαιοσύνης στὸν λαϊκὸ βίον.

Πέρα τῶν ἀνελευθέρων καὶ πιεστικῶν μεταρρυθμίσεων, τὸ πρόγραμμα εἰσῆρχετο στὴν ραγδαία μεταβολὴ τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, μὲ αὐξήσει τῶν παλαιῶν φορολογιῶν καὶ ἐπιβολὴ νέων. Τὸ πλήγμα ἦταν πολὺ βαρὺ καὶ ἀσῆκωτο. Τὰ γεγονότα ἀπὸ ἄποψι ἐνεργειῶν εἶναι γνωστά. Ἀπὸ τὸ 1901 ὑπάρχει ἔντασις. Ἀναστάτωσις μεταξὺ τῶν κατοίκων μὲ ἀνάλογον ἐπιρρασμὸ τῶν δύο κομμάτων, φιλοβακουφικοῦ καὶ φιλοτουρκικοῦ, καὶ μ' ἐνέργειες ὑπὸ τὴν βία τῶν συγχύσεων. Εἶναι ἀξιοθαύμαστοι οἱ Θάσιοι, ὅτι τίς ἀποφάσεις τῶν ἐλάμβαναν στίς ἡμέρας Γενικῆς Συνελεύσεως καὶ δὲν ὑπετίμησαν τὴν σημασίαν τῶν προσωπικῶν καὶ γραπτῶν ἐπαφῶν πρῶτα μὲ τὸν Διοικητὴ καὶ ὕστερα πρὸς πέρα, ὅπου ἐπέμειναν νὰ ἐξαντλήσουν ὅλα τὰ περιθώρια εἰρηλικῶν διευθετήσεων, σὲ χαμηλοὺς τόνους παρακλητικοῦς¹¹.

Ἐσχατον μέσον ἀντιδράσεως θὰ ἐπιλεγῆ μ' ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ, τοῦ ὑποτελοῦς λαοῦ ἔναντι τοῦ κυριάρχου, τῶν Θασίων κατὰ τῶν Βακουφικῶν Αἰγυπτίων. Ἐχομε λοιπὸν τὴν ἐπικειμένην ἐξέγερσιν, ἔχομε καὶ τὰ αἴτια τῆς

11. Ἄπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Θάσου, σσ. 161 κέξ. Τοῦ αὐτοῦ, Γεγονότα στὴ Θάσο κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς συγκυριαρχίας τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Αἰγύπτου σ' αὐτὴν (τέλη 19ου-ἀρχὲς 20οῦ), «Θασιακά», τ. 6 (1989), σσ. 23 κέξ.

ἐξεγέρσεως. Ἀπεδείχθη ὅτι συμβιβασμὸς δὲν ὑπῆρχε, μολονότι ἐνδεικτικῶς μόνον ἔδειξαν οἱ Αἰγύπτιοι πὼς σὲ κάποια σημεῖα ὑποχωροῦσαν καὶ δὴ στίς νέες φορολογίες πὺ ἐπέβαλε ὁ Διοικητὴς Μαχμούτ Ριφάτ, ἀλλ' ὄχι ὅσες εἶχε διατάξει ὁ χεδίβης. Δὲν ἐχρειάζετο παρὰ νὰ δοθῇ ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἐξέγερσι, περιθώρια γιὰ ἄλλα μέσα ἄμυνας δὲν ὑπῆρχαν πλέον. Καὶ ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη μὲ τὴν φορολογία γιὰ τὰ γίδια μὲ ἀπηνῆ δίωξι των μέχρις ἐξοντώσεως. Μεταφρασμένη στὰ ἑλληνικὰ ἐκοινοποίησε στίς 8/21 Ἰανουαρίου 1902 ὁ Μαχμούτ Ριφάτ «διαταγὴ τοῦ διευθυντοῦ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐβκαφίων Χαϊρῆ πασᾶ»¹², πὺ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Μετάφρασις τῆς ὑπ' ἀρ. 350 καὶ ἡμερ. 31 Δεκεμβρίου '901 Ὑψ. διαταγῆς ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἰδιαιτέρου τῆς Αὐτοῦ Ὑψ. τοῦ Χεδίβου Ἐφκαφίου πρὸς τὴν Διοίκησιν Θάσου.

Ἐξοχώτατε Διοικητὰ Θάσου βέη ἐφένδη.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 316 ἐκθέσεως ὑμῶν γράφετε ὅτι ὁπότε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκδοθέντων διαταγῶν ἀναγγεῖλατε τοῖς κατοίκοις ὅτι οἱ φόροι κατεβιβάσθησαν καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ὀλοτελῶς ἐγκατελείφθησαν, οἱ κάτοικοι παρεκάλεσαν τὴν Διοίκησιν ὅπως ἀπαλλαγθῶσι τοῦ νὰ πληρώσωσι καὶ τὸν προστεθέντα φόρον ἐπὶ τῶν αἰγῶν.

Ἡ εἰς δύο γρόσια καταβίβασις τοῦ φόρου τούτου ἐπὶ τῶν αἰγῶν ὡς ἀναγγεῖλατε εἰς τὸν λαὸν εἶναι ὡς εἰπεῖν ἀσυνδοσία καὶ καθῶς γνωρίζετε, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῶν δένδρων τοῦ μέσου τῆς εὐτυχίας τοῦ τε Βακουφίου καὶ τοῦ λαοῦ τὸ εἶδος τοῦτο τυγχάνει ὁ μόνος κίνδυνος, ἡ εὐσπλαχνία αὕτη ἐγένετο μόνον καὶ μόνον ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ὅπως τὸ εἶδος τοῦτο χαλασθῇ, ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐντὸς μικροῦ χρόνου νὰ καταβάλωσι μεγάλην φροντίδα διὰ νὰ χαλάσωσιν αὐτὰ καὶ νὰ δώσητε νὰ ἐννοήσωσιν οἱ κάτοικοι ὅτι ἡ ἀπαίτησις τῆς ριζηδὸν ἐξοντώσεως τοῦ εἶδους τούτου τοῦ πρὸς ζημίαν εὐρίσκομένου παρὰ τῶν λαῶν συνάδει εἰς τὴν μέλλουσαν ὠφέλειαν αὐτῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ διὰ τὸ ἐλαιοτριβεῖον τὴν ὠφέλειαν ταύτην ἡ Ἀρχὴ πρὸ καιροῦ σκέπτεται, μετὰ λύπης ὅμως, ἐπειδὴ ἐργαλεῖα καὶ μηχαναὶ συνθλίψεως μόνον εἰς τὴν Εὐρώπην εὐρίσκονται, διὰ νὰ προμηθευ(θῶ)σι καὶ μεταφερθῶσιν ἀπαιτεῖται χρόνος οὐχὶ ὀλίγος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν θὰ γίνῃ εὐκολία ὅπως ἡ ἐφετεινὴ εἰσοδεία τῶν ἐλαιῶν νὰ ἐξαχθῇ διὰ τοῦ ἐλαιοτριβεῖου. Διὰ ταῦτα ἀναγγεῖλατε τῶν λαῶν ὅπως τὴν ἐφετεινὴν εἰσοδείαν ἐξαγάγωσι κατὰ

12. Ἀπ. Βικαλοπούλου, Γεγονότα στὴ Θάσο, «Θασιακὰ», τ. 6 (1989), σ. 24. Ὁ συγγραφεὺς γνωρίζει τὸ ἔγγραφο καὶ δίδει ἀποσπάσματα.

τὸ ἀνέκαθεν σύστημα καὶ ἐλπίζομεν τῷ Θεῷ ὅπως τὴν τοῦ ἐλευσομένου ἔτους εἰσοδείαν νὰ ἐξαγάγῃσι διὰ τοῦ ἐλαιοτριβείου.

Ταῦτα ἀναγγέλλομεν Ὑμῖν

Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἐρκαφίου
Χαϊρῆ Πασᾶς

Πρὸς τὸν Μουχτάρη

Τὴν ἀνωτέρω μετάφρασιν τῆς Ὑψ. διαταγῆς τοῦ Ἐρκαφίου τῆς Αὐτοῦ Ὑψ. τοῦ Χεδίβου ἐντέλλεσθε ὅπως κοινοποιήσητε τοῖς πᾶσιν καὶ δώσητε αὐτοῖς νὰ ἐννοήσωσι καλῶς τὸ περιεχόμενον.

Ἐν Αἰμένι τῇ 8/21 Ἰανουαρίου 1902.

Ὁ Διοικητὴς Θάσου
Μαχμούτ Ριφάτ βέης

Οὔτε ὀλίγον οὔτε πολὺ λοιπὸν ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἔρκαφίου ἰσχυρίζεται ὅτι μείωσις τῆς φορολογίας τῶν αἰγῶν εἰς 2 γρόσια ἰσοδυναμεῖ μὲ ἀσυδοσία. Δεύτερον, ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο (τὰ γίδια) εἶναι ὁ μόνος κίνδυνος γιὰ τὰ δένδρα. Τρίτον, ὅτι ἔγινε μείωσις τῆς φορολογίας μὲ τὴν προσδοκία ὅπως τὸ εἶδος τοῦτο χαλασθῇ. Τέταρτον, ὅτι θ' ἀποβῇ εἰς ὠφέλειαν τῶν κατοίκων «ἡ ἀπαίτησις τῆς ριζηδὸν ἐξοντώσεως τοῦ εἴδους τούτου».

Ἄλλ' ἡ κοινοποιουμένη διαταγὴ τῆς 8/21 Ἰανουαρίου 1902 περιέχει ἀπάντησιν καὶ σὲ δεύτερον αἴτημα τῶν κατοίκων, γιὰ ἐκσυγχρονισμό τοῦ ἐλαιοτριβείου. Ὡς φαίνεται, λόγῳ συνεχοῦς χρήσεως τῶν μηχανημάτων, εἶχε ἐπέλθει φθορὰ καὶ ἡ λειτουργία του ἐχώλαινε. Ὑπῆρχε λοιπὸν «δημόσιον» ἐλαιοτριβεῖο στὴν Θάσο καὶ οἱ ἐλαιοπαραγωγοὶ προσήρχοντο μὲ πληρωμὴ δικαιωμάτων στὴν ἐπιχείρησι γιὰ νὰ συνθλίψουν τὶς ἐλιές των. Κατὰ τὸ παραδεδομένον πρωτόγονον σύστημα ἐλειτουργοῦσαν στὸ νησὶ παλαιότερα ἄλευρόμυλοι καὶ λαδόμυλοι μὲ ἄλογα. Σὲ ἀχρονολόγητο κατάστιχο καταγραφῆς τῆς περιουσίας τοῦ Δημητρίου Μεταξᾶ, ποῦ ἦταν ὁ πατέρας τοῦ Θεασίου Χατζη-Γιῶργη Μεταξᾶ, μεταξὺ τῶν λοιπῶν περιουσιακῶν του καταγράφεται μύλος στὰ Κίνερα μὲ τ' ἄλογά του, στὸ χωριὸ λαδόμυλος μὲ τ' ἄλογά του, στὸ χωριὸ λαδόμυλος, 2 ἄλευρόμυλοι, ἕτερος μύλος στὴν Ποταμιά, ἕτερος ἐλαιόμυλος. Τὸ ἐγγράφο ἐκδίδει ὁ Κ. Χιόνης¹³. Ἀλλὰ τὸ 1868 στὴν Ποταμιά ἐπωλεῖτο λαδόμυλος στὴν τιμὴ τῶν 1000 γροσίων (ἐγγράφο, ποῦ ἐκδίδει ὁ Γριτσόπουλος), πρᾶγμα ποῦ φανερώνει πὼς ἦταν μεγάλη ἡ ἀξία τοῦ

13. Κ. Χιόνη, Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἐγγράφα τῆς Θάσου τῶν ἐτῶν 1731-1855, «Θασιακά», τ. 2 (1985), σ. 100.

λαδομύλου, ἀνάλογη πρὸς τὴν σημασία πού εἶχε¹⁴. Τέλος τὸ 1900 ἐλαιόμυλος στὸν Θεολόγο ἀνταλλάσσεται μὲ ἄλλα κτήματα, πού σημαίνει ὅτι ἐκινεῦντο καὶ παραδοσιακοὶ ἐλαιόμυλοι παραλλήλως πρὸς τὸ ἐλαιοτριβεῖο τῆς νήσου, τὸ μηχανοκίνητο¹⁵.

Μὲ τὴν εὐκαιρία, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσχωρήσωμε στὴν τεχνικὴ τῆς λειτουργίας τῶν παραδοσιακῶν λαδομύλων, ἃς σημειωθῆ ὅτι ἀπὸ τὴν εἰδικὴ μελέτη Ρουδομέτωφ πληροφοροῦμεθα ὅτι στοὺς τόπους παραγωγῆς ἐλιῶν ἐλειτουργοῦσαν ἐλαιόμυλοι γιὰ τὴν σύνθλιψη τοῦ καρποῦ καὶ παραγωγή τοῦ πολυτίμου προϊόντος. Ἐχρησιμοποιοῦσαν μυλολίθους ἀπὸ τὸ ἴδιο μὲ τοὺς ἀλευρομύλους φυσικὸ κροκαλοπαγῆς λιθόδεμα, ἐνῶ σὲ μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ οἱ μυλόλιθοι ἦσαν ἀσβεστολιθικοί, ἀπὸ σκληρὸ βέβαια ἀσβεστόλιθο ἀλλὰ εὐθραυστοί. Ὁ ἴδιος μελετητῆς τῶν λατομεῶν μυλολίθων πληροφορεῖ ἀκόμη ὅτι μυλόλιθοι ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ἀπὸ γκρι-λευκὸ ἀμφιβολίτη Παργαίου καὶ προσφέρει λεπτομέρειες χρήσεως ἀπὸ τεχνολογικὴ ἄποψι καὶ ἀποδόσεως τῶν μυλολίθων¹⁶.

Ὁ Διοικητῆς τοῦ Βακουφίου Θάσου ἔδωκε κάποιες ἀόριστες ὑποσχέσεις γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό τοῦ ἐλαιοτριβεῖου, πού πρέπει νὰ ἦταν βακουφικὸ καὶ μοναδικὸ στὸ νησί ὁλόκληρο. Δὲν φαίνεται οἱ Θάσιοι νὰ ἐπέμεναν στὸ αἴτημα τοῦ ἐλαιοτριβεῖου, ὅσον ἐνωχλήθησαν γιὰ τὰ γίδια, πού ἐξασφάλιζαν κύριον μέρος τῆς διατροφῆς τῶν οἰκογενειῶν των. Ὁ καθηγητῆς Βακαλόπουλος δίδει περιλήψιν ἀχρονολογήτου ἐγγράφου τῶν κατοίκων γι' ἀνατροπὴ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Διοικητοῦ, ὕστερα ἀπὸ Γενικὴ Συνέλευσι τοῦ νησιοῦ. Στὴν συνέχεια ὁ ἴδιος πληροφορεῖ ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως συνῆλθαν στίς 20 Μαρτίου 1902 στὸν Λιμένα καὶ «στέλλουν στὸν Διοικητὴ τοῦ νησιοῦ, μετὰ τὴν ἀπὸ 20 Μαρτίου ἀναφορὰ τους, τὴν παρακάτω νέα» (παρατίθεται καὶ παρακαλεῖται ὁ Διοικητῆς γιὰ τὴν ἄρσι τοῦ εἰσπραττομένου δικαιώματος ἐπὶ καυσοξύλων κλπ.)¹⁷.

Σαφῆς, μετριοπαθῆς, ἀναλυτικὴ εἶναι ἡ τοποθέτησις τῶν κατοίκων, μὲ καθαρὰ ἐπιχειρηματολογία καὶ ἀπὸ πλευρᾶς διατυπώσεως ἐντυπωσιακῆ, ὅπως

14. Τ. Ἀθ. Γρισοπούλου, Ἀρχεῖον Σταματίου Λασκαρίδου, Ποταμιᾶς, «Θασιακά», τ. 7 (1990-91), σ. 377 (ἀρ. 42).

15. Κ. Χιόνη, Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα τῆς Θάσου, ἀρχεῖον Σουσάνας Τζιάτα, «Θασιακά», τ. 4 (1987), σ. 120 (ἀρ. 41).

16. Ν. Ρουδομέτωφ, Λατομεῖα μυλολίθων στὴν Περαιὰ τῆς Θάσου. Ἡ χρῆσι τους στὸ νησί καὶ στὴν ἐνδοχώρα, «Θασιακά», τ. 7 (1990-91), σσ. 151-154, ὅπου περιγραφῆ τῆς λειτουργίας τῶν μύλων ἀμφοτέρων τῶν καταγραφῶν καὶ ἀπεικονίσεις μυλολίθων.

17. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Γεγονότα στὴ Θάσο, «Θασιακά», τ. 6 (1989), σ. 25. Τὸ ἔγγραφο ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο Δρόσου σὲ συσχετισμὸ πρὸς τὴν ἀπὸ 15/28 Ἰανουαρίου 1902 παράλληλη καὶ ἀναλυτικὴ διαταγῆ τοῦ Διοικητοῦ γιὰ τὸν χειρισμὸ τῶν φόρων.

έκτίθεται στην άπό 22 Μαρτίου 1902 άπό τόν Λιμένα τής Παναγίας άναφορά τών άντιπροσώπων τής Γενικής Συνελεύσεως. Θα χάσωμε κρέας και γάλα, άναφέρουν, άν έξολοθρευθοῦν οί αίγες του νησιού. Άκόμη μās εΐναι χρήσιμες οί τρίχες και τά δέρματα, γιατί βγάζομε και μεταφέρομε έλιές, λάδι και μέλι. Ζητοῦν λοιπόν νά έπιτραπῆ στον κάθε κάτοικο νά διατηρῆ 20 τουλάχιστον γίδια για διατροφή του και νά πληρώνη όπως και πρώτα. Για τὸ πλεόνασμα νά δοθῆ άνάλογος χρόνος για έκποίηση σέ άνάλογη τιμή. Μνημονεύεται ότι κατηρίστη τιμολόγιο δημοτικού φόρου για όλα τά έμπορεύσιμα είδη, με ισχόν άπό 1 Ίανουαρίου 1903, όθεν νά παύση ή είσπραξις φόρου άπό τούς ζαμπετάδες. Άκριβέστερα, τοῦτο διατυπώνεται και σέ ύστερόγραφη προσθήκη στο έγγραφο.

Καλογραμμένο τὸ έγγραφο αυτό, σέ λογία γλωσσα και με άκριβολογία, συνοψίζει τὸ βασικόν αίτημα τών διαμαρτυρομένων Θεσίων, τών όποίων και γραπτῶς τόσο παραστατικά εκφράζεται ή καθολική βούλησις. Παραθέτω λοιπόν τὸ έγγραφο, ως γνήσιο ντοκουμέντο τοῦ θέματος που έξετάζω, τής φορολογίας τών αίγων κατά κύριον λόγον.

Τῷ έξ. Διοικητῇ Θεσου

Ήπειδή παρὰ τής Σεβ. Διοικήσεως άπεφασίσθη όπως αί έν τῇ νήσῳ αίγες έξολοθρευθῶσιν, ήμεϊς δέ ως έχοντες άνάγκην αὐτῶν, καθότι δια τής έλλείψεως των θα στερηθῶμεν τής υγιεινῆς τροφῆς κρέατος και γάλακτος, πρὸς δέ και τών τριχῶν χρησιμευσῶν δια τήν έξαγωγήν τών έλαιῶν και τών δερμάτων αὐτῶν δια τήν μεταφοράν πρὸς πώλησιν έλαιου, μέλιτος κτλ., προβαίνομεν δια ταύτης μας ἵνα δηλώσωμεν τῇ Σεβ. Διοικήσει, ότι δέον νά έπιτραπῆ εις εκαστον κάτοικον νά διατηρῆ άνὰ είκοσι τουλάχιστον αίγας πρὸς διατροφήν του με πληρωμήν όπως άνέκαθεν, δια δέ τὸ πλεόνασμα τών αίγων δοθῆ άνάλογος προθεσμία δια τήν εκποίησίν των με τήν άνέκαθεν πληρωμήν, ἵνα κατά τὸ διάστημα τοῦτο δνηθῶμεν νά εκποιήσωμεν αὐτάς, διότι ή έν βραχεϊ διαστήματι άθρόα αὐτῶν εκποίησις μεγίστην ζημίαν θα προξενήση εις τούς κατόχους.

Ήπειδή δέ κατηρίσαμεν τιμολόγιον δημ. φόρου έφ' όλων τών έμπορευσίμων ειδῶν εισαγωγῆς και έξαγωγῆς, γενικῶν όπερ θα ισχύη άπό 1 Ίανουα-

18. Ήδὲ περιγραφές άπό αυτόπτες και διαφωτιστικά σχόλια άπό Φώτη Τριάρχη, Ή άφήγησις τοῦ Θεσίου άγωνιστῆ Άναστάση Κουμτζέλη για τήν άγνωστη έξέγερση τοῦ 1902 στη Θεσο, Τόμος «Ή Καβάλα και ή περιοχή της», Α΄ Τοπικὸ Συμπόσιο, Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 1980, σσ. 445-467. Πρβλ. Ήλία Λαμπίρη, Τα γεγονότα τοῦ 1902 στη Θεσο, «Θασιακά», τ. 1 (1984), σσ. 29-33. Σύνοψι τών γεγονότων βλ. ύπό Άπ. Βακαλοπούλου, Γεγονότα στη Θεσο, «Θασιακά», τ. 6 (1989), σσ. 23 κέξ.

οίου 1902, ἤδη ὄντων πεπακτωμένων τῶν μπελιντιέδων, παρακαλοῦμεν ὅπως παύση ἢ εἴσπραξις μπελιντιέ παρὰ τῶν Ζαπετάδων, διότι τὰ εἶδη ταῦτα ἐμπεριέχονται εἰς τοὺς πακτωμένους μπελιντιέδες ἐνεστῶτος ἔτους, ὡς καὶ εἰς τὸ καταρτισθὲν δι' ὅλα τὰ χωρία γενικὸν κατάλογον ἢ τιμολόγιον.

Πεποιθότες ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης θέλει τείνει εὐήκοον οὖς εἰς τὴν αἴτησιν ἡμῶν ταύτην.

Διατελοῦμεν εὐπειθέστατοι

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως
Θάσου.

Ἐν Λιμένι Παναγίας
Τῆ 22 Μαρτίου 1902.

Ἀντίγραφον.

Τῷ ἐξ. διοικητῇ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συνωδὰ τοῦ ἐπὶ καταρτίσεως τοῦ γενικοῦ τιμολογίου δι' ὅλα τὰ εἶδη, ἅτινα ὑπόκεινται εἰς πληρωμὴν δημοτικοῦ φόρου, καταρτίσαντες τοιοῦτον διὰ πάντα τὰ ἐμπορεύματα εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἰσχύουν ἀπὸ τὸ προσεχὲς ἔτος 1903, ὡς ὄντων κατὰ τὸ ἐνεστῶς πακτωμένων τῶν ἐν ἐνεργείᾳ δημοτικῶν φόρων ὅλων τῶν χωρίων, παρακαλοῦμεν ὅπως διαταχθῇ ἀπὸ σήμερον ἢ παῦσις τῆς εἰσπράξεως δημοτικοῦ φόρου παρὰ τῶν Ζαμπετάδων ἐπὶ τῶν εἰρημένων εἰδῶν, ἧγουν μελισσίων, προβάτων, φωτοξύλων, πίσεως, καταρμίου καὶ καρβούνων, καθότι τὰ εἶδη ταῦτα ἐμπεριέχονται εἰς τὰ ὑφιστάμενα τιμολόγια ὡς καὶ εἰς τὸ καταρτισθὲν ἤδη γενικόν.

Πεποιθότες ὅτι ἡ παράκλησίς μας αὕτη θέλει τύχει εὐμενοῦς ὑποδοχῆς

Διατελοῦμεν

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γεν. Συν. Θάσου

Ἡ ἐξέγερσις. Ἀπὸ τῆς ἀναγκαῖας ἀναδρομῆς, ἀπὸ τὴν σύνοψιν τῶν γεγονότων καὶ δὴ τῶν λαϊκῶν πρώτων ἀντιδράσεων γιὰ τὴν φορολογία (δάση, γίδια, ἐλιές κλπ.) νομίζω κατεφάνη ὅτι μὲ τῆς ἀλλεπάλληλης πίεσεως τῶν Αἰγυπτίων, τὴν κακὴ συμπεριφορὰ τοῦ Διοικητοῦ, μὲ συγκατάθεσιν τοῦ χεδίβη καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Βακουφίου, εἶχε κορωθῆ ἡ ἀγανάκτησις τῶν κατοίκων. Σχετικὸν ρόλο τὸ κόμμα ἀντιπολιτεύσεως στοὺς Βακουφικούς, δηλ. τῶν φιλοτουρκικῶν, ὅπως δὴποτε διεδραμάτισε ἐκεῖνες τῆς δύσκολες ὥρες. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ ἀγανάκτησις ἀπὸ τὴν αὔξησιν τῆς ἤδη μεγάλης φορολογίας ἀπετέλεσαν γιὰ τὴν ἀμυνα τοῦ Θασιακοῦ λαοῦ τὰ αἴτια δυσφορίας καὶ προετοιμασίας γιὰ ξέσπασμα πρὸς τὰ ἄκρα. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ περίπτωσις τῆς φορολογίας καὶ ἀπειλῆς ἐξοντώσεως τῶν γιδιῶν ἀπετέλεσε τὴν ἀφορμὴν γιὰ τὴν ἐκρηξί ἐνὸς ἡφαιστείου, πὺ ἐσιγοέβραζε.

Πάλι καλὰ πού ἔκαναν κάποια ὑπομονὴ ἀναμονῆς οἱ κάτοικοι. Διότι μετὰ τὴν Γενικὴ Συνέλευσί τους μέχρι 22 Μαρτίου ἐμφανίσθηκαν διαλλακτικοὶ μὲ τὴν Ξεκάθαρη τῆς θέσεώς των ἀναφορὰ, ἂν καὶ ἔτοιμοι νὰ βγοῦν στοὺς δρόμους μὲ τὰ ὅπλα. Γιὰ τὴν τελικὴ αὐτὴ ἐξόρμησι —καὶ ὅπως φαίνεται παρασκευασμένη ἀπὸ τὸ φιλοτουρκικὸν κόμμα— τὰ αἴτια ὑπῆρχαν, ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη, τὸ αἶτημα σχεδὸν εἶχε γενικὴ ἐπιδιοκίμασία, δηλ. νὰ ἐπαναφέρουν οἱ ἴδιοι οἱ κάτοικοι τὴν Τουρκικὴ διοίκησι. Δὲν ἔλειπε παρὰ ἡ πυροδότησις γιὰ ξεσηκωμὸ καὶ μάλιστα ἀποφασιστικὸ πλέον.

Τὸ εἰρηνικὸ συλλαλητήριον ἀπὸ τὸν Θεολόγο μετεβλήθη ἀπὸ διαμαρτυρία σὲ διεκδίκησι ἐλευθερίας, ἔστω ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴ κυριαρχία. Γιὰ τὴν ἔκρηξι ἡ πυροδοσία ἐδόθη ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου, πού ἐπεχείρησε διάλυσιν τῆς πορείας τοῦ λαοῦ μὲ τὰ ὅπλα. Καὶ ἡ ἐξέγερσις εἶχε τότε καὶ τὰ δύο πρῶτα θύματα.

Ἡ τελικὴ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων εἶναι γνωστὴ. Ὀλίγοι ἢ πολλοὶ ἢ ὅλοι οἱ κάτοικοι φαίνεται ὅτι ἐνοστάλησαν τὴν Τουρκικὴ κυριαρχία. Ἀντιπροσωπεῖα κατοίκων στὴν Καβάλα. Ἐξέλιξις ραγδαία. Ἐντὸς τοῦ Ἀπριλίου κατάληψις τῆς νήσου ἀπὸ τοὺς προθυμοτάτους («καλεσμένους»). Καὶ λῆξις τοῦ προνομιακοῦ καθεστῶτος μαζί μὲ τὴν Τουρκο-Αἰγυπτιακὴ διοίκησι. Ἐκεῖνο πού νομίζω πὼς δὲν ἔχει ξεκαθαρισθῆ εἶναι, ἂν σὲ τελικὴ ἀνάλυσι ἡ Θάσος ὠφελήθη ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ κυριάρχου καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ ἀπὸ Ἀπριλίου 1902 μέχρι Ὀκτωβρίου 1912, πού ἐλευθερώθηκε.

Μεταφραση επί των άρθρων 550 & 551 Πλημ. Κώδ. Ποιν. Δικαστηρίων
 επί των συνεδριών των δικαστηρίων επί των άρθρων 550 & 551 Πλημ. Κώδ. Ποιν. Δικαστηρίων
 υπό τον Συνιστάμενον Βασιλέα

Προχώρας διότι ο Βασιλέας είναι ο Πρίγκιπας...

Διότι επί των άρθρων 550 & 551 ο Βασιλέας είναι ο Πρίγκιπας...
 επί των συνεδριών των δικαστηρίων επί των άρθρων 550 & 551 Πλημ. Κώδ. Ποιν. Δικαστηρίων
 υπό τον Συνιστάμενον Βασιλέα

Όσον αφορά δε διά ταύτην ο Βασιλέας είναι ο Πρίγκιπας...
 επί των συνεδριών των δικαστηρίων επί των άρθρων 550 & 551 Πλημ. Κώδ. Ποιν. Δικαστηρίων
 υπό τον Συνιστάμενον Βασιλέα

Ο Συνιστάμενος Βασιλέας
 Χαϊρής Πάσας

Επίσης τον Μουχταρ...

Επί των συνεδριών των δικαστηρίων επί των άρθρων 550 & 551 Πλημ. Κώδ. Ποιν. Δικαστηρίων
 υπό τον Συνιστάμενον Βασιλέα